

III 06 Археологія України – вибіркова навчальна дисципліна професійної підготовки вільного вибору аспіранта

Анотація. Дисципліна «Археологія України» належить до переліку дисциплін вільного вибору аспіранта. В пропонованій дисципліні розглядаються основні етапи формування та історичного розвитку населення на території України. Пропонується ознайомлення здобувачів з пам'ятками археології, матеріальної культури давнього населення України та навчити їх убачати в цих старожитностях підґрунтя для дослідження різноманітних аспектів життєдіяльності первісних громад, племен і народів далекого минулого, а також використовувати ретельний аналіз конкретних артефактів для історичних реконструкцій та узагальнень. Також, велика увага приділяється дослідженню історичної ретроспективи, тобто аналізу закономірностей і тенденцій перебігу етнічних процесів на українських теренах від давніх часів до часів пізнього середньовіччя.

Мета: Поглибити якість знань аспірантів з історії становлення та розвитку археології України.

Завдання: забезпечити опанування аспірантами знаннями з історії археологічних знань про стародавні громади Центральної і Східної Європи від найдавніших часів до закінчення епохи раннього середньовіччя.

Компетентності, якими повинен володіти здобувач завдяки вивченню навчальної дисципліни –

а) інтегральними: готовність критично мислити, розрізняти головні ознаки археологічних культур на основі досягнень вітчизняної та зарубіжної науки; креативністю, здатністю до системного мислення.

б) загальними: базовими знаннями в галузі новітньої археологічної науки України; основних суспільних процесів, які проходили в межах етнічних теренів України.

в) спеціальними (фаховими і предметними): здатність застосовувати знання і дослідницькі навички щодо орієнтації у вітчизняній і європейській археологічній літературі, відбирати, описувати та систематизувати інформацію зі старожитностей і артефактів, а також робити їх теоретичний аналіз для з'ясування стану дослідження ранніх етапів суспільного розвитку на українських етнічних землях.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- методичні та теоретичні засади сучасної археології України;
- археологічну періодизацію та її конкретне застосування по відношенню до старожитностей;
- головні ознаки різних археологічних культур в межах України та особливості їх наукового дослідження;
- історію археологічних відкриттів культурних залишків історико-культурних спільнот;
- загальні принципи історичних, палеоекономічних, палеосоціальних та етнокультурних реконструкцій на підставі археологічного матеріалу.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- ефективно працювати і застосовувати історичні джерела та літературу;
- аналізувати археологічні джерела та на їх основі вирізняти особливості суспільних процесів на українських землях;

- професійно оцінювати знання та науковий доробок фахівців археологічної науки;
- застосовувати різні методики і технології для створення етнокультурних реконструкцій;
- створювати ілюстративний матеріал з історії археологічних культур.

Місце у структурно-логічній схемі: дисципліна вивчається в четвертому семестрі.

3.Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	всього	у тому числі			всього	у тому числі		
		лекції	практ.	с.р.		лекції	практ.	с.р.
1. Вступ до дисципліни. Проблеми хронології і періодизації археологічних пам'яток території України.	8	2	1	5				
2. Джерела вивчення курсу та історіографія. Писемні джерела та їх значення для археології. Різні види й типи археологічних пам'яток. Поява та розв'язання проблемних питань в археології	9	2	1	6				
3.Проблеми застосування різних методів в археологічних дослідженнях. Типологічний метод та його значення в сучасній археології. Використання картографічного методу на сучасному етапі. Проблеми використання природничих методів в археології	9	2		7				
4. Проблеми антропогенезу й давніх міграцій. Сучасні уявлення про етапи антропогенезу. Проблема заселення України у часи раннього ашелью. Середній палеоліт: проблема культурних контактів неандертальців з людьми сучасного фізичного типу. Актуальні проблеми дослідження пізнього палеоліту	8	2	1	5				

5. Основні археологічні пам'ятки часів палеоліту на території України. Пам'ятки та матеріальна культура раннього палеоліту. Пам'ятки та матеріальна культура середнього палеоліту. Пам'ятки та матеріальна культура пізнього (фінального) палеоліту.	9	2	1	6				
6. Мезоліт та неоліт України. Актуальні проблеми дослідження мезоліту України. Проблеми періодизації. Неолітизація Центральної і Східної Європи. Основні археологічні культури та пам'ятки матеріальної культури часів неоліту на території України. Могильники.	9	2	1	6				
7. Енеоліт України. Актуальні проблеми дослідження енеоліту України. Основні археологічні культури та пам'ятки матеріальної культури часів неоліту на території України. Трипільська культура. Могильники	8	2	1	5				
8. Доба бронза на території України. Актуальні проблеми дослідження доби бронзи на території України. Основні археологічні культури та пам'ятки матеріальної культури часів доби бронзи на території України.	8	2	1	5				
9. Ранній залізний вік на території України. Актуальні проблеми дослідження доби раннього заліза на території України. Кіммерійці. Скіфська археологія. Сармати. Огляд матеріальній культури. Поховальна обрядовість	9	2	1	6				

10. Грецькі міста-колонії Північного Причорномор'я. Актуальні проблеми дослідження доби грецьких полісів Північного Причорномор'я. Ольвія. Херсонес. Тіра.	8	2	1	5				
11. Археологія давніх слов'ян. Проблема етногенезу слов'ян. Археологічні культури латенського і римського періодів. Археологічні культури середини і третьої чверті I тис. н. е. у Східній Європі. "Старожитності античності". Слов'яни та тюрки-кочовики (гуни, авари, болгари). Культури східних слов'ян останньої чверті I	9	2	1	6				
12. Києво-Руська археологія. Актуальні проблеми досліджень. Огляд матеріальної культури. Давньоруські міста та городища. Давньоруське ремесло і мистецтво. Кочовики XI-XIV ст. в степах Євразії	9	2	1	6				
13. Пізньосередньовічна та ранньомодерна археологія України. Середньовічні замки та фортеці України. Пам'ятки козацьких часів. Монастирські комплекси. Церковна археологія	8	2	1	5				
14. Підводна археологія в Україні. Історія розвитку підводної археології. Методи та техніка підводної археології. Датування місць загибелі кораблів. Консервація знахідок	9	2		7				
	120	28	12	80				

4.Обсяг вивчення навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	за вибором	
	Спеціальність 032 Історія та археологія за освітньою програмою Історія		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): Історія та археологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: доктор філософії	5-й	
		Лекції	
		28 год.	
		Практичні, семінарські	
		12 год.	
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
80 год.			
Індивідуальні завдання: год.			
Модульні			

5.Форма семестрового контролю – екзамен.

6.Інформація про науково-педагогічних працівників, які забезпечуватимуть викладання цієї навчальної дисципліни

Баженов Олександр Львович, кандидат історичних наук, доцент кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін

7.Перелік основної літератури

Археологія доби українського козацтва XVI-XVIII ст. : навч. посіб. / Д. Я. Телегін, І. С. Винокур, О. М. Титова та ін. Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1997. 336 с.

Археологія України: Курс лекцій: Навч. посібник / Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.; за ред. Л. Л. Залізняка. Київ: Либідь, 2005. 504 с.

Археологія Української ССР. Т.1: Первобытная археологія. Киев: Наукова думка, 1985.

Археологія Української ССР. Т.2: Скифо-сарматская и античная археологія. Киев: Наукова думка, 1985.

Археологія Української ССР. Т.3: Раннеславянский и древнерусский периоды. Киев : Наукова думка, 1986.

Баран В.Д. Черняхівська культура. Київ: Наукова думка, 1981.

Баженов О.Л. До проблеми заселення найдавнішими людьми території України (доба раннього палеоліту) // Вісник Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки . – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2018. – Вип.11. До 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – С.116-124.

Даниленко В.Н. Неолит Украины. Главы древней истории Юго-Восточной Европы. Киев: Наукова думка, 1969. 257 с.

Даниленко В.Н. Энеолит Украины. Этноисторическое исследование. – Киев : Наукова думка, 1974. 175 с.

Добролюбский А.О. Кочевники Северо-Западного Причерноморья в эпоху средневековья. Киев : Наукова думка. 1986.

Залізняк Л. Л. Неолітизація України. Від «східного імпульсу» до «балканізації» / Залізняк Л. Л. // Магістеріум. Археологічні студії. 2018. Вип. 70. С. 4–16.

Залізняк Л.Л. Фінальний палеоліт північного заходу Східної Європи (культурний поділ і періодизація). Київ: Національний університет Києво-Могилянська академія, 1999. 284 с.

Залізняк Л.Л. Стародавня історія України. Київ : Темпора, 2012. 542 с

Ильинская В. А. Скифы днепровского лесостепного Левобережья. Киев: Наукова думка, 1969. 267 с.

Лесков А.М. Курганы: находки, проблемы. Ленинград : Наука, 1981

Магомедов Б.В. Черняховская культура. Проблема этноса. Lublin: Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2001. 290 с.

Неприна В. И. Каменный век на территории Украины: некоторые аспекты хоз-ва и этнокультурных связей. Киев: Наукова думка, 1990.

Нужний Д.Ю. Розвиток мікролітичної техніки в кам'яному віці. Київ : Наукова думка, 1992. 184 с.

Степанчук В. Н. Ключевые нижнепалеолитические памятники запада восточно-европейского ареала Украины. // Палеолитическая стоянка Азых в Азербайджане и миграционные процессы. Баку: Институт археологии и этнографии, 2018. С. 149-161.

Степанчук В. М., Ветров В. С., Скоріков В. А. Дослідження нижнього палеоліту рівнинної України, с. огляд поточних даних // Кам'яна доба України, 2017. №17-18. С. 48-65.

Фаган Б., Декорс К. Археология. В начале. Москва: Техносфера, 2007. 683 с.

Науково-педагогічний працівник

О.Л. Баженов

Завідувач кафедри архівознавства,
спеціальних історичних та правознавчих
дисциплін

О.М. Федьков

Тривалість. Всього – 120 год., лекції – 28 год., семінарські заняття – 12 годин, самостійна робота – 80 год.

Форми контролю – екзамен у п'ятому семестрі.